

hoc medium ad tales fines consequendos, non solum sit periculosus, sed fallax, & superstitiosus, cum Deus non promiserit victoriam foventi justam causam, innocenti, vel veritatis assertori: ideo etiam in his casibus prohibetur, cap. 22. 2. q. 5. cap. 1. & 2. de Purg. Vulgar. l. 8. tit. 14. p. 3. ibi: *Pero los sabios que ficieron las leyes, non la tovieron por derecha prueba, è esto por dos razones: la una, porque muchas vezes acaesce, que en tales lides pierdesse la verdad, è vence la mentira: la otra, porque aquel que ha voluntad de se aventurar à esta prueba semeja, que quiere tentar à nuestro Señor Dios.* Etiam prohibetur duellum, quamvis fatale non sit, sed fictum, quando scilicet non fit animo se vulnerandi graviter, sed tantum leviter, ad honorem, & famam conservandam, & ne credatur, eos duellum ex timiditate fugisse. Nam finis adequatus Legis non tantum est cædes impedire; sed usum detestabilem duellorum tollere, & in hoc casu istud duellum scandalum apud populum generaret, cum verum duellum crederetur. Præterquamquod, si hoc permitteretur, facile posset accidere, quod animis utrimque excitatis, verè ad cædem perveniretur. Ideo tale duellum inextinguibile prohibendum est cum Mendo l. 3. de Jure Academico, q. 29. Append. de Duell. §. 4. contra Pignat. t. 9. cons. 88. n. 92. Trull. in Decal. tit. 2. lib. 5. cap. 2. dub. 13.

174 Licitam tamen est acceptatio, vel oblatio duelli: 1. Ad vitam, vel bona temporalia defendenda, saltem contra injustum invasorem, si alio modo defendi nequeant: quia tunc minus malum, ad majus malum avertendum eligitur: nec mortis periculum eligitur absolute, sed tantum gravissimum mortis periculum certum, in dubium, & incertum commutatur. Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. n. 8. Less. de Just. lib. 2. cap. 9. n. 49. Etsi tunc injustus invasor succumbat, nec adhuc à vexatione injusta velit desistere, circumstantes tenentur ei non succurrere: nam hoc esset injusto duello ex parte illius cooperari. Si verò succumbat injustè invasus, tenentur circumstantes ei succurrere, etiamsi adjecta esset conditio, quod nullus succumbenti succurrat: nam hæc esset illicita, & contra Jus Naturale, quo innocenti succurrendum est: 2. Licitum est etiam ad duellum provocare, quando causa, quæ in bello justo erat terminanda reducitur ad particulare certamen duorum, vel plurium: quia

consultius est aliorum dumtaxat vitam, quam vitas totius exercitus in periculum adducere: dummodo victoria alias satis certa non reddatur dubia per tale duellum. Et hæc ratione admittit David duellum, ad quod Goliath Exercitus Israel provocabat. Et tunc, etiam non adjecta conditio de non succurrendum succumbenti, circumstantes tenentur non succurrere, etiamsi succumbat miles justam habens causam bellandi: nam bonum commune prevalere debet particulari. Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. n. 12. 3. Milites publica autoritate suorum Ducum licite acceptant duellum, non ob vanam curiositatem, sed ad conservandam bonam existimationem exercitus apud hostes. Navar. in Man. cap. 15. n. 28. Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. num. 14. Azor, p. 3. lib. 2. cap. 5. q. 3. 4. Similiter autoritate publica Judicis potest reus ad mortem condemnatus, adversus alium reum mortis pugnare zelo, quod exequatur justitia, & propria vite servandæ causa. Nam talis occisor, ut Minister Justitiæ sententiam mortis in alterum exequitur: 5. Adversus accusatorem potest accusatus duellum iniri, interveniente autoritate Judicis, si aliter non possit sententiam mortis, vel mutilationis, vel accusationem vitare: vel si inique à Judice condemnatus, ut duellum acceptet, vel mortem subeat: eam tunc esset potius defensio, quam duellum. Azor, p. 3. lib. 2. cap. 5. q. 3. Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39.

175 Non tamen licet etiam virò equestri, & nobili duellum acceptare, ne timiditatis notam incurrat. Ideo Alex. VII. damnavit hæc propositionem, quæ est: 2. *Vir equestris ad duellum provocatus potest, illud acceptare ne timiditatis notam apud alios incurrat.* Quia ad honorem defendendum non est necesse tam periculosum medium eligere: posset enim sic provocatus respondere: se duellum non acceptare in reverentiam Dei, Pontificis, & Regum nostrorum suis Legibus tale medium prohibentium: minimè tamen ex timore, seque esse promptum, & paratum, ad se ubique, & ad quocumque defendendum, si aggrediatur, vel invadat in justè, vim repellendo vi: posset enim suo modo respondere, sicut Turmus Anæ apud Virgil. lib. 12. *Ille caput quassans, non me tua ferocida terrent dicta, ferrox: Dii me terrent, & Jupiter hostis.* Et sic nullam incurreret infamiam, quin, & laudem mereretur. Nec sic respondens excluderetur ab Ordine Militari

ri D. Jacobi in nostra Hispania, nam solum constitutionibus hujus Ordinis excluditur, qui provocatus ad duellum, illud ex timiditate non acceptat, præcipue si à Mauris provocetur, & ita jam in Hispania declaratum est in Pragmatica contra duellantes. Si in duello occiderit provocans provocatum poena ordinaria Legis Corneliæ, mortis scilicet, punitur occisor. Quod si provocatus occiderit, cum difficilimum sit injuriato temperare dolorem. L. 4. C. ad Leg. Jul. de Aulter. mitius, & poena extraordinaria puniri solet. L. 14. §. 6. ff. de Bon. libert.

176 Poenæ Ecclesiasticæ in duellantes statuta: inveniuntur in Trid. sess. 25. cap. 19. de Reform. ibi: *Detestabilis duellorum usus, fabricante Diabolo, introductus, ut cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano Orbe penitus exterminetur: Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocumque alio nomine Domini temporales, qui locum ad Monachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ad jurisdictionem, & Dominio Civitatis, castri, aut loci, in quod, vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, privati intelligantur, & si feudalia sint directis Domini statim adquirentur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum patrum vocantur excommunicationis, ac omnium bonorum suorum in proscriptionis, ac perpetua infamia poenam incurrant, & ut homicidae juxta Sacros Canones puniri debeant, & si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant Ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli, tam in jure, quam in facto dederint, aut alia quacumque ratione, ad id quemquam suaserint, nec non spectatores excommunicationis, ac perpetuae maledictionis vinculo teneantur: non obstante quocumque privilegio, seu prava consuetudine, etiam immemorabili. Hinc est quod excommunicatio, quæ ab his incurritur est late sententiæ. Suar. Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. n. 26. Princeps, & Magistratus, qui post duellum condonant, seu non puniunt duellantes, excommunicationem incurrit: quin, & incapax absolutiois est, qui non punit valde graviter provocantem ad duellum, etiamsi pugna non sequatur, cum superior ex suo officio debeat à Republica erimina exterminare. Lacr. lib. 3. p. 1. numer. 855. Hæc poenæ, quæ à Trident. in publica, & solemnia duella sunt statuta, extenduntur à Gregor. XIII. in Bulla Ad*

tollendam. Ad duella privata, quæ ex condito statuto tempore, & loco, quamvis sine patris, vel sociis, & aliis solemnibus fiant: & in Dominis ea permitten-tes, & omnes mandantes, instigantes, auxilium, vel consilium dantes, vel aliter cooperantes: item, in spectatores ex proposito, & in socios: etiamsi illi qui accedunt ad locum destinatum in effectu non pugnent, si per ipsos non steterit, quominus pugna committatur. Clem. VIII. in Bull. quæ incipit: *Illius vices.* Extendit dictas poenas ad milites duellantes ex inimitia privata, ac ad Duces ea permitten-tes, & subjicit interdicto Ecclesiastico Civitates, & Loca, in quorum territorii duellum, scientibus, & non contradicentibus Dominis, vel Magistratibus committitur, & Sedi Apostolicæ reservat absolutiones talis interdicti, & excommunicationis. Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. ex n. 19. ab ea tamen, si est occulta, potest Episcopus absolvere, imò, & quilibet cõfessarius virtute Bullæ Cruciatæ.

177 Non incurritur hæc poenæ: 1. Si effectus non sit secutus, licet verè se aliqui provocaverint: quia etiamsi comparuerint tempore, & loco constitutis, si pugna non sequatur, non incurritur poenæ. Sic probabiliter Hurtado, Diana, Barbo. Fagundez, Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. num. 28. contra Fillicium, Bonac. Escob. Tambur. & alios cum Lacr. lib. 3. p. 1. n. 849. Nam poenæ prædictarum constitutionum ferunt in provocantem, & provocatum, qui pugnam, vel Monachiam commiserit. Patris tamen, & socii excommunicationi subjiciuntur à Papa, etiam non secuta pugna, quam promoveri sunt conati: 2. Si arma pugnantium ex se non sint destinata ad mortem infligendam; arg. cap. 1. de Tornam. Trid. sess. 25. de Reform. cap. 19. Sic si viri pugnis, vel baculo, vel mulieres evulsione capillorum pugnent, etiamsi per accidens mors inferatur, non incurritur poenas duellantium. Pignat. tit. 9. cons. 88. n. 92. 3. Si ad pugnam non præcedat pactum, vel conventio, qua locus, & tempus simul, & copulative statuatur, non incurritur poenæ duellantium: quia pugna non fit ex condito; v. g. si aliqui calore iracundiæ in loco minus apto ad pugandum, se provocent, & nullo facto intervallo, ad locum aptum exeant ad pugandum, quia tunc provocatio, & pugna non sunt duæ, sed una moraliter actio. Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. Nec item poenæ incurritur, si in provocatio-

ne præsumatur tempus sine loco, vel locus sine tempore: vel etiam si tempus, & locus assignentur, si provocatio sit ad pugnandum, non armis, sed pugnis, vel etiam, si prædicta concurrant, si provocatus, non accedit ad locum. Nec incurrit excommunicationem Principes, qui ad minima mala vitanda, vel ex alia justa causa, permittunt duellum: nec illi, qui locum ad duellum concedunt infidelibus: siquidem *Trid.* expressè dicit: *Inter Christianos*. Si verò concedat locum ad duellum in eundem inter Christianum, & infidelem, excommunicationem incurrit. *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. n. 29. Laer. lib. 3. p. 1. n. 856.* Consulentes duellum, non aliter incurrit excommunicationem, nisi verè in duellum suo consilio intendant. Secus si jam erat alius absolute determinatus ad duellandum, vel si quis consulat duellum cum minori damno; v. g. ei qui volebat in duello contrarium occidere, consulat, quod solum usque ad vulnerationem, vel mutilationem pugnet: nam cum consulens minus malum non peccet, consequenter non incurret duellantium poenas. *Sanch. de Matrimonio. lib. 7. D. 11. n. 15.* Imò excusari ab his poenis consulentem duellum, qui ante duellum, vel saltem ante provocationem ad illud, efficaciter revocavit consilium faciendo, quantum potuit, ne provocatio sequeretur, tenent *Bonacini. de Excom. D. 2. q. 6. p. 1. n. 35. Diana. Peregr. Pignat. Laer. lib. 3. p. 1. n. 852.* Similiter non incurrit, qui approbat duellum suo nomine factum. Incurrit tamen ille, qui non impedit duellum, cum posset, etiamsi pugna non sequatur, quando per ipsum non stetit, quominus iniretur. *Ex Constit. Gregor. XIII.* Spectatores solum quando ex proposito, vel data opera hoc faciunt, quasi duellum approbando incurrit poenas *Trid.* Secus Sacerdotes, si ibi sunt, ut audiant confessionem illorum: nec Medici, vel Chirurghi, qui ibi assistunt, ut medeantur vulneratis: nec illi: qui per transitum sistunt, ut obiter videant: vel si ex occulto duellum, quis aspiciat, non enim est proprie spectator, nec sua presentia coonestat duellum: vel si aliqui solum ex curiositate, vel casu spectent, vel animo impediendi. *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 39. n. 31. Laer. lib. 3. p. 1. ex n. 858.* Ab hac excommunicatione potest absolvi Episcopus, si delictum sit occultum, & non deductum ad forum contentiosum. *Ex Trid. sess. 24. de Reform. cap. 6.* Et quilibet Confessarius virtutem

Bullæ Cruciatæ, & Mendicantes ex suis privilegiis ex declaratione *Clem. VIII.* qui ab hoc beneficio exceptit Italos extra Urbem commigrantes. *Laer. l. 3. p. 1. n. 861.* In nostra Hispania novissime declaratum est, quod rixa facta, etiam post aliquod tempus elapsum in campo, vel loco occulto, pro duello habeatur, & arbitrio Judicis relinquitur moderare poenam.

178 Clerici incuentes duellum (de quibus specialis loquitur prærens Rubrica) Jure Canonico antiquo in *cap. 1. b. t.* sive ipsi provocaverint, sive provocati acceptent, sunt deponendi, vel perpetuo suspendendi, per sententiam Judicis, ab officio, & beneficio, ut Interpretes dictum text. intelligunt. Si tamen mors, vel mutilatio non esset secuta, poterat Episcopus in suspensione dispensare. *Gloss. in cap. 1. b. t. V. Depo-nendus.* Si Clericus in duello pugnans, per se, vel per alium occidat, vel mutilet, irregularis fit, *cap. fin. b. t.* in qua irregularitate nequit dispensare Episcopus. Præterea: *Pius IV. ann. 1560.* statuit in Clericum pugnantem in duello privationem beneficiorum, & inhabilitatem ab illa. Denique, Clericus in duello pugnans punitur poenis statutis in alios pugnantes Jure novo *Trid.* nam cum delictum Clericorum duellantium gravius sit, quam laicorum, non debent poenæ in ipsos esse leviores. *Sanch. in Decal. l. 2. cap. 29. Suar. de Cens. D. 31. sect. 4.* Et prædictis poenis absque ulla sententia, etiam criminis declaratoria, incurritur illæ, quæ nullo jure quasito privant: ut excommunicatio, interdictum, irregularitas, & probabiliter, etiam inhabilitas ad beneficia obtinenda: quia cum sint late sententiæ statim ligant. Illæ verò, quæ jure nam quasito privant, ut privatio beneficiorum, quæ jam obtinentur, amissio jurisdictionis, confiscatio bonorum, amissio domini loci concessi ad duellandum, &c. indigent, ut incurrantur, sententia declaratoria criminis: siquidem valde durum, & difficile est, reum obligare, eas in se ipso exequi. *Sanch. in Decal. l. 2. cap. 3. n. 32. Laer. lib. 3. p. 1. n. 862.* Ut sepultura Ecclesiastica privetur occumbens in duello, non requiritur sententia condemnatoria, ut deducitur ex *Trid. sess. 25. de Ref. cap. 19.* ubi utitur verbo: *Careat.* Et *Clem. VIII.* in *Constitut. Illius vices*, dicit: *Sepultura privatas esse volumus.* *Pignat. l. 9. cons. 88. num. 84.* Imò nec sententia declaratoria

ria criminis opus est, ut quis privetur sepultura Ecclesiastica, quando est notorium, reum in duello commisso contra *Trident.* & *Constitutiones Apostolicas* esse occisum, Teste ipsius Ecclesiæ usu. *Pignat. l. 9. cons. 88. n. 162.* Si verò non sit notorium ad Episcopum, vel ejus Vicarium casum referri oportet, ut hic, si plene probetur duellum, saltem summarie, reum condemnet ad privationem sepulture, & suffragiorum Ecclesiæ, si tamen hæc probatio nequeat haberi adhibitis diligentibus debitis, poterit in loco sacro sepeliri, secreto tamen, & sine pompa. *Pignat. l. 9. cons. 88. n. 162.* Si tamen longè absit Ordinarius, potest Parochus defunctum in duello, quando delictum non est notorium, sepelire, & postea Ordinarius, publicato crimine, possit in ejus penam præcipere exhumari cadaver. *Laer. lib. 3. p. 1. n. 863.* Occumbens in duello privato datis poenitentis signis, ex consuetudine solet in loco sacro sepeliri. Si verò in duello publico decedat, ei denegatur sepultura Ecclesiastica, ut patet ex *Rituale Rom. edito jussu Pauli V. In Titulo de Exequiis*, ibi: *Negatur sepultura Ecclesiastica morientibus in duello, etiam si ante obitum dederint signa poenitentia.* Aliàs numquam, vel raro huic poenæ locus esset, cum plerumque vulnerati, si aliquantulum supervivunt, aliqua dent signa poenitentia. *Gonzal. in c. fin. b. t. n. 10. Pignat. l. 9. cons. 88. n. 166.* Si verò vulnere accepto in duello post unum, vel alterum diem, duellans obiisset, poenitens tamen, & à peccatis absolutus, cum non in ipso conflictu decedat, de quo loquuntur *Constitutiones Apostolicæ*, & *Trid.* non est talis à sepultura Ecclesiastica excludendus, ut tenent *Trullenb. de Jur. Parochi. cap. 9. dub. 7. n. 7. Lezan. t. 2. V. Duellum, n. 14. Diana, Laer. lib. 3. p. 1. n. 884.* contra *Thom. Hurt. t. 2. in ult. res. 5. §. 6. num. 196. Pignat. l. 9. cons. 88. n. 164.* Qui mortuum in duello sepeliunt in loco sacro non excommunicantur, cum nullibi hæc poenæ statuta inveniantur.

TIT. XV.

De Sagitariis.

179 Christiani, quando bellum justum est, possunt quibuscumque armis, & modis bellum ge-

tere. *c. 2. 23. q. 2.* atque adeo per sagittarios, hoc est, per eos qui ex arcibus simul, & semel plures sagittas in hostem dexterè jacere sciunt, & per ballistarios, id est, per eos, qui strage plurium hostium, ex ballistis, seu catapultis saxa in hostes mittunt. Sed cum hodie prædictorum usus jam defecerit, & in eorum locum tormentarii, & bombardarii, successerint, qui glandes, globos plumbeos, pilas ferreas, vel lapideas ex tormentis, & aliis machinis bellicis in hostes ejaculant, eorum usus in bello justo, etiam inter Christianos initio, licet, dum non exerceatur incantationibus, aut aliis malis artibus. Prædicta tamen arte nequeunt uti Christiani pro hostibus Christiani nominis contra fideles, & Catholicos sub anathematis poenæ. *c. un. b. t. & quidem talis excommunicatio est late sententiæ, & reservata Pontifici.* Nec item possunt fideles dictam artem ballistariam, vel tormentariam infideles docere; *arg. c. 6. de Judais.*

TIT. XVI.

De Adulteriis, & stupro.

180 Adulterium, de quo prima pars præsentis Rubricæ, licet aliquando sumatur late pro quacumque conjunctione carnali non conjugali. *c. 4. 32. q. 4.* tamen proprie est violatio alieni thori: vel fidei, & thori conjugalis, ex *D. Aug. de Bon. Conjug. cap. 4.* & dicitur adulterium, quia adulter præter suam ad alteram accedit. *cap. 15. 32. q. 5. l. 1. tit. 17. p. 7.* ibi: *Adulterio esse yerro, que omne face à sabiendas, y haciendo con muger casada, ò desposada (de presenti) con otro: è tomò este nome de dos palabras de latin: alter, y thours, que quiere tanto decir, como omne, que va, ò fue al lecho de otro.* Potestque committi, vel à marito alieno cum soluta, vel è contra ab uxore aliena cum soluto, & dicitur adulterium simplex, vel unilaterale, vel potest committi à marito alieno cum aliena uxore, ac proinde bilaterale dicitur, estque duplex adulterium: & cum utroque modo fides conjugalis violetur, utrumque est verè, & proprie adulterium. *c. 15. & 16. 32. q. 5.* Adulterium autem bilaterale seu duplex gravius est, siquidem non tantum lædit adulter propriæ uxoris fidem, sed etiam alterius mariti jus, & aliquando, etiam liberorum. Siquidem si-